

О програмима и уџбеницима

Када се говори о квалитетном образовању мора се узети у обзир неколико битних чинилаца: а) квалитетан наставник (компетентан наставник који се усавршава и користи се свим актуелним методичким знањима и вештинама); б) квалитетан програм (програм који није детаљан и „окован”, који је једноставним и јасним смерницама оријентисан на исходе, односно на функционално знање, а не на садржај који треба репродуковати; в) квалитетан уџбеник (уџбеник који омогућава ученику да понови и примени знање усвојено на часу).

Ово представља платформу на којој ЗУОВ развија и унапређује образовни процес. У том процесу неминовно долази до грешака и то свих оних који у томе учествују: у примени програма не постоји још увек јасан баланс између садржаја и исхода, недовољно је у њима развијена концепција примењивања функционалног знања; већ годинама постоји хиперпродукција уџбеника, а део наставника користи уџбеник као главно наставно средство; факултети обучавају наставнике за научнике, а не за наставнике; стратегије образовања наше државе су дугорочне, али и измењиве у зависности од актуелних прилика итд...

Пре него што јавност упућује критике на програме, уџбенике и рад наставника, морала би да се информише о томе каква је стратегија и концепт образовања у нашој земљи, какве су тежње, у којој мери је образовање отворен процес у сталном развоју и шта је програм наставе и учења, а шта је улога наставника у његовој реализацији. Програм јесте скуп знања и вештина које би ученик требало да усвоји у различитим периодима тј. разредима учења. На основу тог скупа, наставник прави свој план за једну школску годину како би најбоље са својим одељењима реализовао програм. Наставник се на матичном факултету образује у два смера: у једном смеру као неко ко стиче знање, а у другом смеру као неко ко стиче педагошке вештине, односно метод како знање пренети тј. водити ученика ка усвајању знања и развијању компетенција. Због тога се тежи да програми наставе и учења буду отворени и то не представља проблем наставнику који је стекао одговарајуће образовање, већ му омогућава да слободно реализује наставу у складу са индивидуалним разликама ученика. Зато је потребно оснажити наставника, а потом му дати аутономију и креативност у односу на програм. Он треба да буде независан, искусан наставник који усавршава начин преношења знања, умрежен са другим наставницима, ширећи искуство и то представља кључ успеха. Нови програми наставе и учења садрже исходе за крај сваког разреда, који настају на основу постављених стандарда постигнућа ученика. Садржаји програма су само средство за остваривање исхода, а критике које се упућују на рачун програма и уџбеника тичу се само садржаја, без узимања у обзир исхода и стандарда. Тек у контексту стандарда циклуса образовања, имајући у виду циљеве образовања, можемо и схватити избор и вредност дела из књижевности, или догађаја из историје (и тако из сваког предмета) који су наведени као садржај. У многим програмима зато, поред обавезних, постоје и препоручени садржаји како би наставник стекао самосталност и слободу у извођењу наставе и достизању исхода. Ово се посебно истиче у новим програмима за српски језик и књижевност, управо за област књижевност.

Због недовољног познавања целине образовног система примедбе на програм, или на уџбенике, биле су често без утемељења, али се ЗУОВ трудио да сваком ко се обратио појасни и одговори, и да одређене грешке, уколико неко укаже на њих, исправи. Такође, на порталу ЗУОВ-а отворене су анкете које, пре свега, наставници могу попунити, а тичу се програма, уџбеника и усавршавања.

Примедбе које је добијао Завод најчешће су упућене од појединаца, ретко од групе људи. Углавном су то родитељи незадовољни појединим формулацијама у уџбеницима и скрећу пажњу на материјалне или методичке грешке. На све примедбе Завод је давао детаљно образложење и објашњење.

Неке примедбе су оправдане и у тим случајевима Завод је слао издавачима дописе у којима се тражи исправљање грешке.

Многе примедбе су веома субјективне и нису засноване на чињеницама нити на стручним знањима. (нпр. један родитељ је ставио примедбу да бајка „Пепељуга“ која се налази у програму за 4. разред основне школе није она „Пепељуга“ која је наведена у Вуковој збирци, што није тачно). Неке примедбе су засноване на субјективним ставовима, не узимају се у обзир документа на основу којих се пишу уџбеници – стандарди постигнућа ученика и нови програми наставе и учења. Један родитељ је доставио примедбу да је задатак из радне свеске за математику претежак за узраст ученика, јер се, по његовом мишљењу, решава помоћу система једначина. Примедба ове врсте је резултат непознавања методике наставе математике у млађим разредима, као и методе решавања оваквих задатака у том узрасту, јер се задатак не решава помоћу система једначина, већ графичком методом, која је наведена у програму наставе и учења.

Најчешће на неразумевање јавности наилазе новине у програму, како у садржајима, тако и у методичком приступу. У предмету Српски језик и књижевност највише је критике на рачун дела савремених српских писаца, у којима је представљено дете у актуелним околностима, и те околности ће лакше схватити сами ученици него њихови родитељи. На неразумевање родитеља наишли су песма Драгомира Ђорђевића „Бабе су нам сјајне“, која је у програму за 2. разред основне школе, роман Јасминке Петровић „Ово је најстрашнији дан у мом животу“, који је у изборном делу програма за 6. разред и роман Добрила Ненадића „Доротеј“, који се чита у првом разреду гимназије.

Примедба у вези са укључивањем у програм наставе и учења песме „Бабе су нам сјајне“ упућена је због тематско-мотивског слоја песме у којем је актуелизована ситуација у којој родитељи немају времена за игру са својом децом која су препуштена пажњи бака и дека. Оваква примедба указује на неумешност читања и разумевања поезије, неспособност уочавања хуморног али и дидактичног тона песме, а пре свега друштвено критичког тона који настаје давањем гласа детету, из чије перспективе је песма и спевана. Самим тим ова примедба је показатељ непотребне бриге родитеља и мешања у делокруг за који нису стручни (тумачење књижевног дела, методичко-дидактични приступ уметничком тексту).

Примедбе које се односе на роман Јасминке Петровић *Ово је најстрашнији дан у мом животу* појавиле су се прво на друштвеним мрежама, тако што је потпуно извучена из контекста једна епизода романа у којој постоји опис додиривања маме и комшинице. Сцена је на друштвеним мрежама окарактерисана као лезбијска, а из даљег тока романа се разјашњава да дечакова мајка сумња на рак дојке и да сцена коју је дечак (главни лик) посматрао и у коју је учитао значења којима су деца тог узраста индоктринирана из медија, представља једну реалну животну ситуацију. Важност ове епизоде и приповедачког приступа Јасминке Петровић је у томе што је успела да у потресну животну ситуацију унесе дозу ведрине, помажући младом читаоцу да се на здрав начин суочава са животним изазовима.

Везано за овај роман, у Министарство просвете је стигло писмо једног родитеља у ком се, између осталог, каже да „књига носи подсвесне поруке деци од 12 година које ни једно дете тог узраста не треба да прима“. На ово писмо Завод је дао детаљно образложење због чега се ово дело нашло у новом програму (у изборном делу лектире). И овај пример упућених примедба је показатељ неразумевања дидактичко-методичких тенденција у настави, као и неумешности у тумачењу књижевног дела. Поред тога, ово је био и пример како се родитељи и јавност одлучују да поднесу примедбе само на основу прочитаног одломка, који тако истргнут из целине књижевног дела може да наведе на потпуно погрешне закључке у вези са делом.

Најновији је случај када се синдикат полиције обратио гимназијама са захтевом за добијање информација од јавног значаја у вези са обрадом романа *Доротеј* Добрила Ненадића који, према њиховом мишљењу, има непримерене садржаје са сценама описа сексуалног чина. Исти допис стигао је и Министарству просвете од адвоката који пише у име групе родитеља. Овај случај је још једном показао да такав приступ критике на основу издвајања неколико речи из контекста комплетне нарације води нетачном и неуком суду о уметничком делу.

У неким предметима постоје веома осетљиве теме које се тичу новије српске историје, а о којима не постоји консензус ни у научним круговима ни у јавности. О многим савременим питањима не постоји друштвени консензус и то се у неким моментима одражава на садржаје у уџбеницима (нпр. подела јужнословенских језика, ратови 90-их...).

Због свега овога ЗУОВ је увек отворен за сваку врсту конструктивног дијалога са јавношћу и за заједнички рад са стручном јавношћу на унапређивању и развијању програма наставе и учења, посебно сада, у времену које се брзо мења. Ипак, морамо рећи да се примедбе које су упућиване Министарству просвете и ЗУОВ-у углавном односе на дела или сегменте који су истргнути из контекста, што се све види из образложења која је ЗУОВ сукцесивно давао на сваку примедбу, и да све то указује на неразумевање и несагледавање целине – исхода и циљева образовања, односно на то да је дата могућност онима који тај процес не разумеју и не сагледавају га у целини, да се у њега мешају, критикују га и дискредитују стручњаке који учествују у процесу креирања образовних политика.

[Текст је објављен у дневном листу „Данас“](#)